

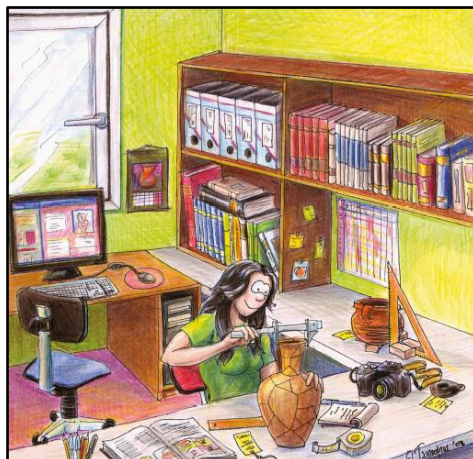
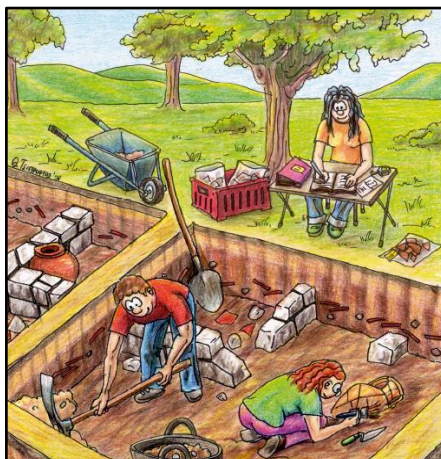

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ Φ.Ε.

Υπεύθυνη: Κ. Λαμπρινουδάκη

Ειρήνη Φαραντούρη

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Αθήνα 2015

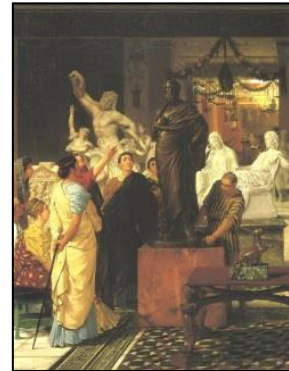

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ Φ.Ε.

ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΜΙΑΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

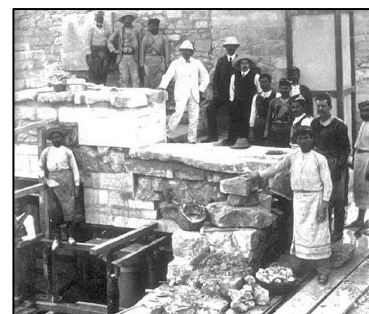
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στην *αρχαιότητα* τα υλικά κατάλοιπα παλαιότερων εποχών έρχονταν στο φως τυχαία από τους ίδιους τους κατοίκους κάποιου αρχαίου χώρου. Δεν υπήρχε όμως ακόμα κίνητρο για μια ανασκαφή. Στα *ρωμαϊκά χρόνια* υιοθετήθηκε μια άλλη στάση απέναντι στην αρχαιότητα, με την έννοια της συλλογής έργων τέχνης της ελληνικής αρχαιότητας (κυρίως αγγείων και αγαλμάτων) για την επίδειξη, τον στολισμό ενός χώρου, ή για την εγωιστική χαρά της κατοχής. Με τον *Διαφωτισμό*, οργανώθηκε η μέχρι τότε επιφανειακή διερεύνηση του παρελθόντος για την ποικίλη εκμετάλλευσή του. Παράλληλα, οι

διάφοροι ηγεμόνες αντιλήφθηκαν πως, για τα επεκτατικά τους σχέδια, είναι απαραίτητη η γνώση του παρελθόντος για τη διαχείριση των προβλημάτων του παρόντος. Δεν είναι τυχαίο πως ο Ναπολέων συνοδεύτηκε από ειδικούς ερευνητές στην εκστρατεία του στην Αίγυπτο. Ωστόσο, μόλις στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αρχίζει να συστηματοποιείται και να οργανώνεται η αρχαιολογική

έρευνα με στόχο όχι πια την ανεύρεση πολύτιμων αντικειμένων του παρελθόντος, αλλά τη διακρίβωση της αλληλουχίας κάποιων αρχαιολογικών στρωμάτων. Στον 21^ο αιώνα, με την τεχνολογία αρωγό της αρχαιολογίας να επινοεί όλο και πιο εξελιγμένους τρόπους ανίχνευσης αρχαίων, καθίσταται δυνατή η χρονολόγηση οποιουδήποτε ίχνους της αρχαιότητας.

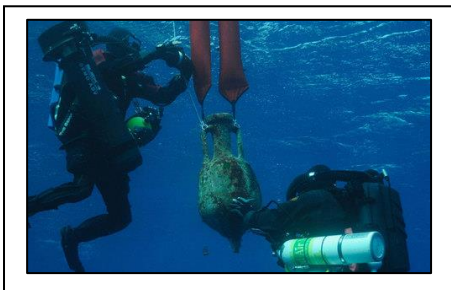
Ανασκαφές στην Κνωσό από τον άγγλο αρχαιολόγο Άρθουρ Έβανς, τέλη 19^{ου} αι.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Η **αρχαιολογική επιστήμη** μελετά τα υλικά κατάλοιπα των ανθρώπινων κοινωνιών του παρελθόντος, προσπαθώντας να ανασυνθέσει τη ζωή και τις δραστηριότητές τους. Στόχος της δεν είναι η μόνο η αποκάλυψη, αλλά κυρίως η κατανόηση και η ερμηνεία. Στην περίπτωση λοιπόν ενός αρχαιολογικού ευρήματος, το ενδιαφέρον δεν εξαντλείται στην αναλυτική περιγραφή και χρονολόγηση, αλλά επιδιώκεται η κατανόηση της λειτουργίας του και της σημασίας που είχε για το άτομο και την κοινωνία της οποίας υπήρξε προϊόν.

Οτιδήποτε αποκαλύπτεται και αποτελεί ένδειξη ζωής και δραστηριότητας κατά το παρελθόν, από τη στιγμή που καταγράφεται από τους αρχαιολόγους θεωρείται αρχαιολογική μαρτυρία. Τα αρχαιολογικά ευρήματα διακρίνονται σε **κινητά ευρήματα** (αγγεία, νομίσματα, κοσμήματα, μικροαντικείμενα) που κατασκεύασε ο άνθρωπος, αλλά και φυσικά οργανικά ή ανόργανα κατάλοιπα (ανθρώπινα οστά, οστά ζώων, σπόροι κ.ά.) ενώ παράλληλα υπάρχουν και τα **ακίνητα ευρήματα** (κτίσματα, οικίες, ναοί, τάφοι, λοιπές κατασκευές), από τα οποία προκύπτουν στοιχεία για τη ζωή, αλλά και τη σχέση του ανθρώπου του παρελθόντος με το φυσικό του περιβάλλον. Όταν τα αρχαιολογικά δεδομένα εμφανίζονται σε υψηλό ποσοστό σε μια τοποθεσία, τότε αυτή ορίζεται ως **αρχαιολογική θέση**.

Η αρχαιολογία, με κριτήριο τη **χρονική περίοδο** την οποία μελετά, διακρίνεται σε κλάδους: προϊστορική, κλασική, ρωμαϊκή, βυζαντινή, βιομηχανική κ.ά. Ωστόσο, η διάκριση με κριτήριο το χρόνο δεν είναι η μοναδική ισχύουσα στο χώρο της αρχαιολογίας. Υπάρχουν επίσης θεματικοί κλάδοι και εξειδικεύσεις όπως η περιβαλλοντική αρχαιολογία, η ζωοαρχαιολογία, η γεωαρχαιολογία, η αρχαιοβοτανική, αλλά και η επιγραφική, η νομισματική κ.ά. Οι δε ανασκαφές με κριτήριο την **τοπογραφία και τα φυσικά χαρακτηριστικά των αρχαιολογικών θέσεων** διακρίνονται σε χερσαίες, ενάλιες ή ανασκαφές σε σπήλαια (υπέργεια, υπόγεια ή υποθαλάσσια). Η διαφορετική φύση των παραπάνω κατηγοριών ανασκαφών, αλλά και οι επιμέρους ιδιαιτερότητες που μπορεί να παρουσιάζει κάθε θέση, επιβάλλουν την χρήση

διαφορετικών τεχνικών και μεθόδων έρευνας, εξοπλισμού και υλικοτεχνικής υποδομής, καθώς και τη συμμετοχή εξειδικευμένου, κατά περίπτωση, προσωπικού.

Ωστόσο, ανεξάρτητα από την κατηγορία και το είδος της ανασκαφής, η ανασκαφική διαδικασία ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια και διέπεται από βασικές αρχές δεοντολογίας και μεθοδολογίας. Η ανασκαφή είναι από τη φύση της μια καταστροφική διαδικασία, δεδομένου ότι η επέμβαση που προκαλεί είναι μη αναστρέψιμη. Γι' αυτό επιβάλλεται ορθή και λεπτομερής τεκμηρίωση σε όλα τα στάδια της έρευνας.

Βασικά στάδια της αρχαιολογικής έρευνας είναι:

1. Η αναζήτηση και ο εντοπισμός αρχαιολογικών θέσεων
2. Η ανασκαφική έρευνα
3. Η συστηματική καταγραφή των ευρημάτων
4. Η ερμηνεία των δεδομένων-Η δημοσίευση

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Η ανασκαφή αποτελεί βασική μορφή της αρχαιολογικής έρευνας. Με αυτήν δεν επιδιώκεται απλώς η αποκάλυψη μνημειακών καταλοίπων που επιχώθηκαν με τον χρόνο στο έδαφος, αλλά η μελέτη της χρονολογίας, της ιστορίας, της μορφής των συσχετισμών και του περιβάλλοντος

των αποκαλυπτομένων μνημειακών καταλοίπων μετά από συστηματική αφαίρεση των διαφόρων στοιχείων της επίχωσης.

Αρχικό στάδιο της αρχαιολογικής έρευνας είναι η επιλογή της θέσης που θα ερευνηθεί. Για την επιλογή του χώρου οι αρχαιολόγοι μπορούν να βασιστούν στα ακόλουθα στοιχεία:

α) Σε γραπτές αρχαίες μαρτυρίες που αναφέρονται στη συγκεκριμένη θέση. Οι πληροφορίες αυτές είναι πολύτιμες. Άλλοτε οδηγούν τον αρχαιολόγο στην περιοχή που θέλει να ερευνήσει ή σε άλλες περιπτώσεις τον βοηθούν στην ταύτιση των μνημείων που αποκαλύπτει. Για παράδειγμα, ο Ηρόδοτος (485-425 π.Χ.) άφησε λεπτομερειακές περιγραφές από όσα είδε στα ταξίδια

του («Ιστορίη», 9 βιβλία). Ο γεωγράφος Στράβων (64/63 π.Χ.-24 μ.Χ.) ταξίδεψε σε πολλούς τόπους και έγραψε τα «Γεωγραφικά» (17 βιβλία), έναν πολύτιμο γεωγραφικό οδηγό για την εποχή του. Ο περιηγητής Πausanías (περ. 143-176 μ.Χ.) στο έργο του «Ελλάδος Περιήγησις» περιέγραψε με σαφήνεια σημαντικά μνημεία της αρχαϊκής και της κλασικής περιόδου εστιάζοντας παράλληλα και στην τοπογραφία (λ.χ. περιγραφή της αμμώδους ακτής της Ήλιδος).

β) Σε νεότερες προφορικές μαρτυρίες για ορατά οικιστικά κατάλοιπα, από τους κατοίκους μιας περιοχής (λ.χ. εύρεση αρχαίων νομισμάτων, αγγείων, σπολίων στα χωράφια) ή τοπωνύμια (όπως το Καστρί Σύρου, προϊστορικός οικισμός σε κορυφή ενός απόκρημνου λόφου κοντά στη θάλασσα).

Παράλληλα, προανασκαφικές πληροφορίες για την πιθανότητα παρουσίας μιας αρχαιολογικής θέσης προσφέρουν και:

γ) Η έρευνα από τον αέρα και το διάστημα με λήψη αεροφωτογραφιών και

τηλεπισκόπηση από εναέρια ραντάρ και δορυφόρους. Η αεροφωτογραφία συμβάλλει στο να αναγνωρίσουμε την παρουσία μιας αρχαιολογικής θέσης με δύο κυρίως τρόπους: είτε με τη διαπίστωση των μεταβολών της βλάστησης, η οποία δεν μπορεί να είναι εξίσου

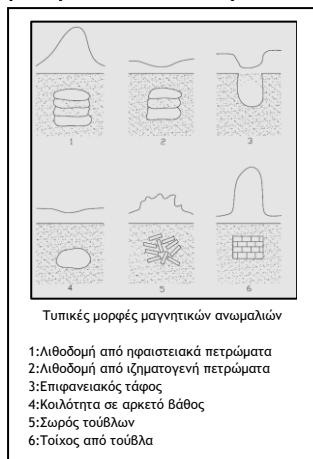
πυκνή, όπου υπάρχουν κτίσματα κάτω από το έδαφος, είτε με την ποικιλία των σκιάσεων μετά από φωτογράφιση τις πρώτες πρωινές ή τις απογευματινές ώρες. Επίσης, μας δίνει κάποιες προκαταρκτικές πληροφορίες αναφορικά με το μέγεθος, τη μορφή και τη λειτουργία των αρχαιολογικών θέσεων. Τέλος, βοηθάει στον εντοπισμό άλλων χαρακτηριστικών του αρχαίου τοπίου (λ.χ. οδών, αρδευτικών έργων κ.ά.). Η χρήση των εναέριων ραντάρ και των δορυφόρων, εξάλλου, καθιστά δυνατό τον εντοπισμό και τον ακριβή προσδιορισμό της θέσης διαφόρων αντικειμένων στην επιφάνεια της Γης.

δ) Η έρευνα επιφανείας (survey). Πρόκειται για μελέτη της γεωμορφολογίας της περιοχή που θα μελετηθεί όχι μόνο στον χάρτη αλλά και με αυτοψία του χώρου. Τα μέλη της ερευνητικής ομάδας σαρώνουν, περπατώντας, την προκαθορισμένη περιοχή επιφανειακής έρευνας, σε μεταξύ τους αποστάσεις από 1 έως 20 μέτρα και περισυλλέγουν επιφανειακά χαρακτηριστικά ευρήματα (θραύσματα κεραμικής, κατεργασμένους λίθους κ.α.). Εν συνεχεία, καταμετρούν και αποτυπώνουν την πυκνότητα των ευρημάτων και καταγράφουν ορατές επιφανειακές ενδείξεις αρχαιοτήτων,

ώστε να οριστούν οι τοποθεσίες όπου, πιθανότατα, υπήρξε ανθρώπινη δραστηριότητα κατά το παρελθόν.

ε) Η έρευνα του υπεδάφους με διάφορες σύγχρονες μεθόδους, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα για την ύπαρξη αρχαιολογικών καταλοίπων κάτω από την επιφάνεια του εδάφους.

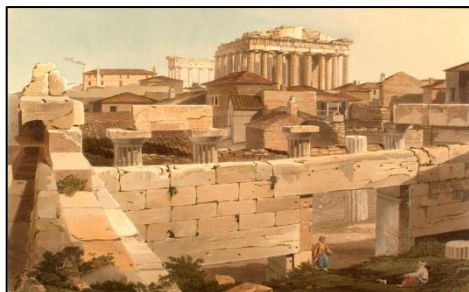
Πολλές φορές, αποτελούν το προκαταρκτικό στάδιο για την επιλογή αρχαιολογικών θέσεων και την συστηματική ανασκαφική έρευνα. Για παράδειγμα, με την εφαρμογή ηλεκτρώμετρου υπολογίζεται η ειδική ηλεκτρική αγωγιμότητα του εδάφους στη ροή ηλεκτρικού ρεύματος. Το

μαγνητόμετρο μετρά τις όποιες διαφορές του υποκείμενου μαγνητικού πεδίου της γης και το εδαφοδιαπεραστικό ραντάρ μπορεί να εντοπίσει κυρίως ακίνητα ευρήματα όπως δάπεδα ή τοίχους.

Τα αρχαία κατάλοιπα μπορούν να περιέλθουν στην ευθύνη του εκάστοτε διαχειριστή και με άλλους τρόπους. Βάσει αυτών διακρίνουμε:

➤ **Μνημεία ή κατάλοιπα τα οποία έχουν διασωθεί ανά τους αιώνες ή έχουν έλθει στο φως από παλαιότερη έρευνα.**

Οι καλύτερες περιπτώσεις είναι τα μνημεία ή κατάλοιπα τα οποία μελετήθηκαν και δημοσιεύθηκαν συστηματικά και δέχθηκαν παράλληλα συστηματική φροντίδα.

➤ **Κατάλοιπα τα οποία έρχονται στο φως από την συστηματική ανασκαφική έρευνα.** Η κατηγορία αυτή προσφέρει την δυνατότητα ιδανικής ολοκληρωμένης προστασίας και διαχείρισης.

Σωστική ανασκαφή στον χώρο της λεκάνης του Αλιόκμωνα (Λογκά Ελάτης) για την κατασκευή υδροηλεκτρικού φράγματος (2011). Ταφικός περίβολος της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού με λακκοειδείς ταφές, κιβωτιόσχημες και ταφές σε αγγεία

➤ **Κατάλοιπα που έρχονται στο φως από τις «σωστικές» ανασκαφές** (ή καλύτερα «αναγκαστικές» ανασκαφές). Οι ανασκαφές αυτές γίνονται για να ερευνηθεί κάποιος χώρος που ζητείται να δοθεί σε οικοδομική ή άλλη δραστηριότητα (διάνοιξη δρόμων, εκσκαφή για τη θεμελίωση κτιρίων κ.ά.). Η κύρια διαφορά των «σωστικών» ανασκαφών από τις συστηματικές είναι ότι οι

δεν γίνονται με κίνητρο την έρευνα, αλλά επιβάλλονται από την ανάγκη να ερευνηθεί ένας χώρος που διεκδικείται άμεσα από άλλες δραστηριότητες.

➤ Κατάλοιπα τα οποία είτε έρχονται στο φως ως **τυχαία ευρήματα** και

υποδεικνύονται από ιδιώτες ή επισημαίνονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες, είτε αποτελούν **προϊόντα αρχαιοκαπηλίας**. Τα μνημειακά αυτά σύνολα παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα για την ορθολογική διαχείρισή τους, επειδή έχουν χάσει οριστικά την συνάφειά τους (απουσία στρωματογραφικών παρατηρήσεων, αδυναμία συσχέτισης κινητών και ακινήτων ευρημάτων) και έχουν συνήθως υποστεί μερικές καταστροφές.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Προετοιμασία και οργάνωση μιας ανασκαφής (το προσωπικό και τα εργαλεία)

Κύριο μέλημα του ανασκαφέα είναι το προσωπικό της ανασκαφής. Επιτυχής είναι η ανασκαφή στην οποία ο καθένας από την ομάδα λειτουργεί καίρια σε σχέση με κάποιον άλλο. Μεγάλης σημασίας, επίσης, είναι η ασφάλεια των αρχαίων από τη στιγμή που έλθουν στο φως αλλά και η λεπτομερής αποτύπωση των συνθηκών στις οποίες βρίσκονται. Για την επιτέλεση αυτού του στόχου οι αρχαιολόγοι σημειώνουν και την παραμικρή λεπτομέρεια στο ημερολόγιο. Σε αυτό βοηθούν και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, όπως ο αρχιτέκτονας και ο σχεδιαστής. Αυτοί παρακολουθούν την ανασκαφή μετρώντας

και σχεδιάζοντας τα πάντα, από το χρώμα του χώματος, που κάπου δημιουργεί μια κηλίδα (μπορεί να αποδειχθεί ίχνος κάποιας φωτιάς) μέχρι μια πεσμένη πέτρα και ένα κομμάτι αγγείου.

Όπως κάθε έργο, έτσι και η ανασκαφή έχει τα δικά της εργαλεία και υλικά, τα οποία, όμως, δανείζεται από συγγενικές εργασίες. Ο

ανασκαφέας σκάβει και παράλληλα καθαρίζει. Επομένως τα εργαλεία ανασκαφής

δεν είναι μόνο σκαπτικά, αλλά και καθαριστικά. Η ανασκαφή του επιφανειακού στρώματος, επειδή, συνήθως, δεν περιέχει αρχαιολογικά ευρήματα, γίνεται πιο εντατικά με σκαπάνη, τσάπα και φτυάρι για την απομάκρυνση των χωμάτων. Ωστόσο, τα σκαπτικά μηχανήματα είναι απαγορευτικά, αφού ο χειριστής τους έχει ελάχιστη επαφή με το χώμα και με οτιδήποτε κρύβεται σε αυτό.

Στην ανασκαφή είναι απαραίτητο να προτιμούνται εργαλεία απλώς αιχμηρά

χωρίς πλατιές επιφάνειες, ώστε να τραυματίζουν όσο το δυνατόν λιγότερο το χώμα και ό,τι ενδεχομένως κρύβεται σε αυτό. Λόγου χάρη, το φτυάρι πρέπει να είναι το στενότερο δυνατόν, να χρησιμοποιείται απαλά και όχι να μπηγεται

βίαια στην επιφάνεια του εδάφους.

Στα στρώματα που υπάρχουν αρχαία αντικείμενα και επιβάλλεται λεπτή εργασία χρησιμοποιείται μικρό σκαλιστήρι, μυστρί, σπάτουλα, τριγωνική ξύστρα και σκουπάκι για τον καθαρισμό. Τη στιγμή που επισημαίνεται ένα αρχαίο αντικείμενο, μοναδικά εργαλεία απομένουν

πια το μαχαιράκι, οδοντιατρικά εργαλεία, για τα ευαίσθητα υπολείμματα, ξυλάκια από μπαμπού και λεπτά πινέλα, για να απομακρύνονται τα ελάχιστα χώματα. Είναι φανερό ότι όσο πλησιάζει ο ανασκαφέας στο

σημείο ανεύρεσης κάποιου αρχαίου αντικειμένου, τόσο μειώνει τη δύναμη των εργαλείων του και, βέβαια, αυξάνει την προσοχή του. Ένας κόκκος χώματος που δεν μπορεί να απομακρυνθεί με το μαχαιράκι, γιατί έτσι θα τραυματιστεί κάποιο αρχαίο αντικείμενο, θα πρέπει να φύγει με ένα ανθρώπινο φύσημα.

Για την απομάκρυνση των χωμάτων χρησιμοποιούνται ζεμπίλια ή καροτσάκια. Παράλληλα, με

κόσκινα (ξεροκόσκινο ή νεροκόσκινο με λεπτές τρύπες) ελέγχεται το χώμα. Μικρότατα αντικείμενα, όπως κάποιες χάντρες, μπορεί να έχουν διαφύγει στην ανασκαφή και είναι απαραίτητο να συλλεχθούν. Γενικά, μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιείται

στην ανασκαφή οποιοδήποτε εργαλείο κριθεί απαραίτητο και μηχανευτεί ο αρχαιολόγος για τη διευκόλυνση της εργασίας.

Ποικίλα είναι και τα υλικά άμεσης συντήρησης και συσκευασίας, τα οποία είναι απαραίτητα για την πολλαπλή ασφάλεια των αρχαίων αντικειμένων από τη στιγμή που θα δουν το φως μέχρι να προφυλαχθούν σε ένα μουσείο. Όσον αφορά τη συντήρηση των αρχαιολογικών ευρημάτων, χρησιμοποιούνται: γύψος, ο οποίος αφαιρείται εύκολα στο εργαστήριο συντήρησης, για την επικάλυψη μεγάλων σπασμένων επιφανειών, το κερί και η παραφίνη, γάζες και κόλλα για την απόσπαση από το χώμα ευπαθών αντικειμένων. Για δε τη συσκευασία χρειάζονται μαλακά υλικά, όπως ο χαρτοβάμβακας και κουτιά για την τοποθέτησή τους. Μερικά αντικείμενα τοποθετούνται σε νάilon σακούλες, στις οποίες ανοίγονται τρύπες για την κυκλοφορία του αέρα. Σε κάθε περίπτωση, όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα πρέπει να συνοδεύονται με τα στοιχεία ταυτότητά τους, γραμμένα σε αδιάβροχες πινακίδες (θέση, ημερομηνία, τετράγωνο, στρώμα, πάσα, συντεταγμένες, βάθος εύρεσης, αριθμός ευρήματος, σύντομη περιγραφή).

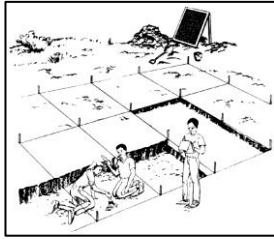
Διάφορα άλλα υλικά είναι επίσης απαραίτητα, όπως ένα δίμετρο για κάθε αρχαιολόγο, πυξίδα και κορδέλα για τον αρχιτέκτονα, καρφιά και σπάγκος για την οριοθέτηση χώρων. Αξίζει, πάντως, να σημειώσουμε ότι και τα πιο ευαίσθητα εργαλεία και υλικά είναι τελικά «αναίσθητα», αν δεν χρησιμοποιούνται από ευαίσθητα ανθρώπινα χέρια.

Αρχαιολογικός κάρναβος και στρωματογραφία

Μετά τον εντοπισμό και καθορισμό των αρχαιολογικών θέσεων, καθώς και

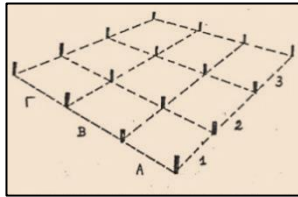

τη μεταφορά των απαραίτητων υλικών και εργαλείων, το επόμενο σημαντικό στάδιο είναι η ανασκαφή των θέσεων εκείνων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Κατά τη διαδικασία της ανασκαφής αφαιρούνται σταδιακά τα επάλληλα οριζόντια στρώματα μιας αρχαιολογικής θέσης. Τα στρώματα αυτά καταγράφονται, για να προσδιοριστεί η στρωματογραφία της θέσης. Ταυτόχρονα καταγράφονται και όλα τα ευρήματα που ανακαλύπτονται σε κάθε στρώμα, καθώς και τα αρχαιολογικά πλαίσια των ευρημάτων.

Αν οι επιφανειακές και άλλες ίσως ενδείξεις του χώρου είναι λίγες, ορίζονται μία ή και περισσότερες δοκιμαστικές τομές σε επίκαιρα σημεία με την προσδοκία να προκύψουν σημαντικά στοιχεία για την πρόοδο της ανασκαφής. Στη συνέχεια, ο τοπογράφος διαιρεί τον χώρο που θα γίνει η ανασκαφή σε ανασκαφικά τετράγωνα ή σκάμματα (συνήθως 5x5 μέτρων, αλλά όπου επιβάλλεται λεπτομερέστερος έλεγχος μέχρι και 1x1 μέτρου).

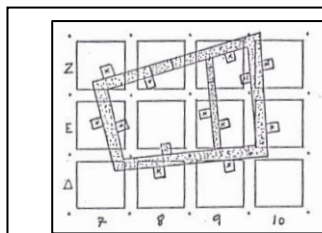
Για να οριοθετηθούν καλύτερα τα σκάμματα, τοποθετούνται στις κορυφές

τους μικροί πάσσαλοι και δένεται περιμετρικά σπάγκος. Έτσι, δημιουργείται **κάνναβος**, που μοιάζει με τεντωμένο δίκτυ πάνω

από το σκάμμα. Ο προσανατολισμός του καννάβου ακολουθεί τα σημεία του ορίζοντα. Κάθε τετράγωνο του καννάβου είναι μια

Μάρτυρες που διατηρούνται μετά την πλήρη αποκάλυψη ενός οικοδομήματος

αυτόνομη μονάδα που ανασκάπτεται, αποτυπώνεται, φωτογραφίζεται αυτοτελώς. Ταυτίζεται δε με ένα γράμμα και έναν αριθμό για τη διευκόλυνση των περιγραφών της θέσης των ευρημάτων. Το κάθε τετράγωνο ανασκάπτεται μέχρι μισό μέτρο από την κάθε πλευρά του καννάβου. Με τον τρόπο αυτό παραμένουν, κατά μήκος των πλευρών του καννάβου, λωρίδες εδάφους πλάτους ενός (1) μέτρου. Οι διάδρομοι αυτοί χρησιμεύουν για την κυκλοφορία στον χώρο της ανασκαφής, για τη μεταφορά των μπαζών εκτός ανασκαφής αλλά και

ως **μάρτυρες** για τη στρωματογραφία.

Παράλληλα, ορίζεται ένα σταθερό σημείο γνωστού ύψους επάνω ή κάτω

από την επιφάνεια της θάλασσας για τις διάφορες μετρήσεις βάθους και επιφάνειας. Κατά την ανασκαφή καταγράφεται με τοπογραφικά όργανα (χωροβάτη και σταδία) το ύψος των διαφόρων στρωμάτων και ευρημάτων.

Σε μια ανασκαφή, εκτός από την αποκάλυψη και την μελέτη υλικών καταλοίπων, πολύ σημαντική είναι και η παρατήρηση και μελέτη του χώματος που εμπεριέχει τα ευρήματα. Οι αρχαιολόγοι, αλλά και οι

ειδικευμένοι εργάτες, διακρίνουν τη **στρωματογραφία**, δηλαδή τα επάλληλα στρώματα υλικών που μαρτυρούν την παρουσία και δράση ανθρώπων. Τα κατώτερα στρώματα είναι τα παλαιότερα, ενώ τα υπερκείμενά τους είναι μεταγενέστερα («σχετική χρονολόγηση»). Το κάθε στρώμα αντιστοιχεί, χονδρικώς, σε μια χρονική φάση ή περίοδο της παρουσίας του ανθρώπου στον συγκεκριμένο χώρο. Η καταγραφή της στρωματογραφίας είναι πολύ σημαντική για την αρχαιολογική έρευνα και οι μάρτυρες έχουν ως σκοπό αφενός μεν να επιτρέπουν την επανεξέταση των δεδομένων από τους υπευθύνους της ανασκαφής, αφετέρου δε να πιστοποιούν σε τρίτους την ακρίβεια των διαπιστώσεών τους. Για τους παραπάνω λόγους, πολλές φορές, δεν αφαιρούνται από τους μάρτυρες ευρήματα μερικώς αποκαλυμμένα αλλά αφήνονται εκεί, κατά χώρα (in situ), ως τεκμήρια.

Τάφος θεμελίωσης που τέμνει δύο στρώματα

Τα διάφορα στρώματα δεν εξελίσσονται ομαλώς ούτε έχουν το ίδιο πάχος σε όλη τους την έκταση. Για την τεκμηρίωση της στρωματογραφίας οι αρχαιολόγοι χρησιμοποιούν φωτογραφίες και σκαριφήματα. Η αναλυτική αποτύπωση της στρωματογραφίας περιλαμβάνει τα στρώματα και τα όρια τους, αλλά και όλα τα ευρήματα ή τις ενδείξεις, που έχουν αφεθεί in situ.

Η μελέτη ενός αρχαιολογικού στρώματος γίνεται είτε με οπτική παρατήρηση

Προετοιμασία τομής για φωτογραφία και σχέδιο. Ο κατακόρυφος πήχυς και ο οριζόντιος σπάγγος βοηθούν στην ακρίβεια του σχεδίου

(χρώμα εδάφους, π.χ. καστανό, κοκκινωπό κτλ), είτε με τη βοήθεια της αφής (σύνθεση εδάφους, π.χ. πέτρα, άργιλος/βαθμός σκληρότητας). Σημαντικό είναι να γίνεται διάκριση μεταξύ γεωλογικών και αρχαιολογικών στρωμάτων. Τα μεν γεωλογικά στρώματα είναι αποτέλεσμα φυσικών φαινομένων (αποθέσεις από πλημμύρες, κατολισθήσεις κ.ά), ενώ τα αρχαιολογικά

συνδέονται με την ανθρώπινη κατοίκηση και δραστηριότητα στον συγκεκριμένο χώρο (κατεδαφίσεις, επιχώσεις κ.ά.).

Η αφαίρεση του χώματος στα αρχαιολογικά τετράγωνα γίνεται σταδιακά σε **οριζόντιες στρώσεις**. Κάθε στρώση μπορεί να ταυτίζεται είτε με ένα στρώμα είτε να αποτελεί ένα πάσσο. Αναλυτικότερα, το **στρώμα** είναι μια στρώση που σχηματίστηκε από την ανθρώπινη δραστηριότητα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και από τη συσσώρευση υλικού που κάλυψε τα λείψανά της· μια ενότητα, επομένως, χώματος που διαφοροποιείται από την υπερκείμενη και την επόμενη. Το **πάσσο** είναι ένα βήμα οριζόντιας αφαίρεσης πέντε (5) έως δέκα (10) εκατοστών πάχους χώματος, που εφαρμόζεται πειραματικά στην αρχή της ανασκαφής, και που

επαναλαμβάνεται μέχρις ότου φανούν στους μάρτυρες ή και σε άλλα σημεία τα πραγματικά στρώματα. Κάθε φορά που ανασκάπτεται καινούργιο στρώμα ή πάσσο, γίνεται λεπτομερής περιγραφή του στο ημερολόγιο. Επομένως, η μελέτη των διαφόρων στρωμάτων μιας ανασκαφής επιτρέπει στον αρχαιολόγο να ανασυνθέσει τη χρήση της αρχαιολογικής θέσης στο παρελθόν.

Ωστόσο, κάθε επέμβαση στη στρωματογραφία είναι μια μη αναστρέψιμη

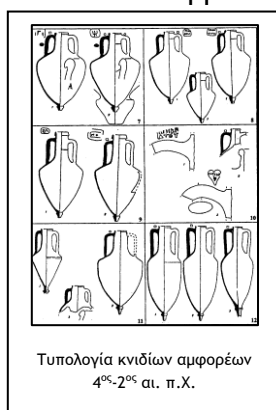

ενέργεια, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα να επαναποθετηθούν τα διάφορα στρώματα με το περιεχόμενό τους στην αρχική τους κατάσταση. Γι' αυτό πρέπει ο αρχαιολόγος στη διάρκεια της ανασκαφής να καταγράφει όσο γίνεται περισσότερες

πληροφορίες για όσα στοιχεία παρατηρεί (διαγράμματα, φωτογραφίες, σημειώσεις), ώστε να εξασφαλίζει την καταγραφή και «σωτηρία» για την έρευνα όλων των στοιχείων που μπορεί και πρέπει να αντληθούν από το έδαφος. Παράλληλα, πρέπει να αποφεύγονται ενέργειες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν δυσμενώς τις δυνατότητες προστασίας των αποκαλυπτόμενων

αρχαιολογικών ευρημάτων.

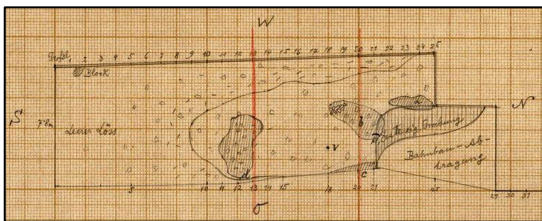
Τα κομμάτια αγγείων, τα όστρακα, είναι το συνηθέστερο κινητό εύρημα μιας ανασκαφής. Η χρονολογία ενός στρώματος, επομένως, επιτυγχάνεται συνήθως από την κεραμική. Ανάλογα με την τεχνοτροπία, τις παραστάσεις και τα μοτίβα ενός οστράκου χρονολογείται το ίδιο όπως και το σύγχρονό του ανασκαφικό στρώμα («απόλυτη χρονολόγηση»).

Το ημερολόγιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανασκαφή και αποτελεί το μοναδικό γραπτό τεκμήριο της ανασκαφικής πορείας. Πρέπει, λοιπόν, να είναι με τέτοιο τρόπο συντεταγμένο, ώστε να μπορεί ο οποιοσδήποτε ειδικευμένος αναγνώστης ενός ημερολογίου να παρακολουθήσει βήμα προς βήμα την ανασκαφή σαν να ήταν παρών. Ο υπεύθυνος αρχαιολόγος καταγράφει καθημερινά την πορεία της ανασκαφής:

- Αναφέρεται σύντομα στις εργασίες της ημέρας (στόχοι, καιρικές συνθήκες κ.ά.)
- Περιγράφει λεπτομερώς την αλλαγή στρωμάτων και τη σύσταση του χώματος
- Περιγράφει τα ακίνητα ευρήματα
- Καταγράφει με αύξοντα αριθμό τα κινητά ευρήματα και τις συντεταγμένες τους
- Διατυπώνει τις πρώτες παρατηρήσεις και συμπεράσματα σχετικά με τα ευρήματα.

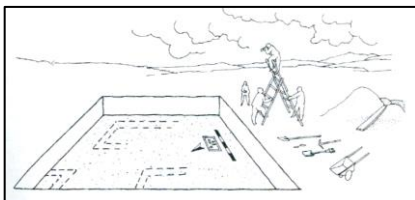
Οι περιγραφές στο ημερολόγιο συνοδεύονται από πρόχειρα σχέδια του σκάμματος και των ευρημάτων. Το αντικείμενο της σχεδίασης μεταφέρεται σε ειδικό χαρτί σχεδίασης (μιλιμετρέ) σε σμίκρυνση (υπό κλίμακα) με τη χρήση

κλιμακόμετρου αντί χάρακα. Στο σχέδιο πάντοτε σημειώνεται ο προσανατολισμός (η κατεύθυνση βορρά, με ένα βέλος) και η κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε (συνήθως 1:50, 1:20,

και μεγαλύτερη 1:10 για ευρήματα που χρειάζονται καλύτερη απόδοση λεπτομερειών λ.χ. σκελετικά κατάλοιπα). Η σχεδιαστική αποτύπωση μπορεί να αποδίδει την **κάτοψη** του χώρου ή του αντικειμένου, σαν να τα βλέπει κανείς από πάνω και κάθετα σε αυτά, ή την **όψη** (τομή) αυτών, την απόδοση δηλαδή του κάθετου άξονα της επιφάνειας ή του αντικειμένου, όπως τα βλέπει κανείς από το πλάι ή παράλληλα σε αυτά.

Εκτός από τη σχεδιαστική τεκμηρίωση, απαραίτητη κρίνεται και η **φωτογράφιση του χώρου** που ανασκάπτεται, σε κάθε φάση αλλαγής δεδομένων, ώστε να αποτυπώνονται τα ευρήματα στην ακριβή τους θέση. Σε κάθε λήψη, δίπλα στο θέμα φωτογράφισης, τοποθετούνται φωτογραφική κλίμακα, για τον προσδιορισμό του μεγέθους των αντικειμένων, **βέλος που**

δηλώνει την κατεύθυνση του βορρά, για τον σωστό

προσανατολισμό, και **μικρός πίνακας**, με τις απαραίτητες ενδείξεις, για να διευκολύνει την

ταύτιση των φωτογραφιών. Οι φωτογραφίες καταγράφονται στο ημερολόγιο της ανασκαφής, ενώ πολλές φορές επισυνάπτονται σε αυτό αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες που βοηθούν στην περιγραφή της ανασκαφής.

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό πως δεν χρειάζεται βιασύνη στο γράψιμο του

ημερολογίου. Τουναντίον, πρέπει να περιλαμβάνει πλήθος σημειώσεων και μετρήσεων, που θα οδηγήσουν σε μια απόπειρα σύνθεσης. Τα στοιχεία του ημερολογίου είναι εν τέλει οι μόνες μαρτυρίες που απομένουν μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφής και βοηθούν στη σύνταξη της ανασκαφικής έκθεσης.

Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Συντήρηση και καταγραφή

Τα αρχαία ευρήματα, όταν έρχονται στο φως, τις περισσότερες φορές είναι

σπασμένα και γεμάτα χώμα. Η **συντήρηση** τους είναι καθήκον των συντηρητών και πρέπει να είναι άμεση, προκειμένου να περιοριστεί η φθορά τους και να

διατηρηθούν σε καλή κατάσταση για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κάθε ύλη χρειάζεται διαφορετική μεταχείριση. Υπάρχουν ειδικευμένοι συντηρητές για τα κεραμικά ή μεταλλικά αντικείμενα, όπως και για το ξύλο, το ύφασμα, τα οστά. Τα διάφορα ευρήματα κατά τη συντήρησή τους καθαρίζονται, στερεώνονται, συναρμολογούνται, συγκολλώνται ή συμπληρώνονται, ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν. Ο καθαρισμός επιτυγχάνεται είτε με

νυστέρια, πινέλα, μικροτροχούς είτε με χημικές μεθόδους.

Μετά τη συντήρηση ακολουθεί η **καταγραφή** των αντικειμένων από τους αρχαιολόγους. Τα αρχαία ευρήματα μελετώνται ξανά, προκειμένου να προετοιμαστεί η τελική δημοσίευση, η ολοκλήρωση της ανασκαφής. Σε ειδικούς καταλόγους τηρείται αρχείο των ευρημάτων όπου αναφέρεται το είδος, το υλικό, οι διαστάσεις, το χρώμα, η πιθανή χρήση η χρονολόγηση και αναλυτική περιγραφή κάθε αντικειμένου. Στη συνέχεια, με απλωμένα σε ένα γραφείο τα ημερολόγια, την ανασκαφική έκθεση, τις φωτογραφίες, τα σχέδια και τα διάφορα δελτία, προχωρεί

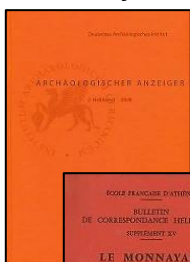

ο ερευνητής στην τελική σύνθεση η οποία θα οδηγήσει στην προσέγγιση, κατανόηση και ερμηνεία του παρελθόντος. Δεν φτάνουν όμως αυτά. Η βιβλιογραφία που πρέπει να καλυφθεί για κάθε τι σχετικό και παράλληλο με τα ευρήματα της ανασκαφής απαιτεί τεράστιο μόχθο, καθώς κάθε νέο εύρημα πρέπει να ενταχθεί στα μέχρι τότε δεδομένα. Η δυσκολία της δημοσίευσης εκφράζεται στη ρήση του αμερικανού αρχαιολόγου Καρλ Μπλέγκεν (Carl William Blegen) «η δημοσίευση είναι η κατάρα των θεών για τη χαρά της ανασκαφής». Να τονιστεί ότι τα μη δημοσιευμένα ευρήματα δεν παραλλάσσουν πολύ από τα όποια προϊόντα αρχαιοκαπηλίας, καθώς αγνοούμε βασικά στοιχεία της ζωής και της ιστορίας που αντιπροσωπεύουν.

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - Η ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Η αρχαιολογική έρευνα μετά το τέλος της ανασκαφής

Η ερευνητική ομάδα έχει υποχρέωση να προβαίνει σε προκαταρκτικές εκθέσεις και οριστική δημοσίευση της ανασκαφικής ή επιφανειακής έρευνας εντός ορισμένου χρόνου (ετήσιες εκθέσεις, ενδιάμεση αναλυτικότερη μετά τα δύο πρώτα χρόνια, τελική με προθεσμία πέντε έτη μετά την περίοδο έρευνας πεδίου των πέντε ετών, ελαφρά αυξημένες προθεσμίες για τις «σωστικές» ανασκαφές).

Όργανα στα οποία δημοσιεύονται ετήσιες εκθέσεις είναι τα Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών, το Αρχαιολογικό Δελτίο, Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας, το Γερμανικό Archäologischer Anzeiger, το Ιταλικό Notizie degli Scavi, το αγγλικό Annual Report ως παράρτημα του Journal of Hellenic Studies και το γαλλικό Chronique de Fouilles ως παράρτημα του Bulletin de Correspondance Hellenique. Σκόπιμο είναι στις προκαταρκτικές εκθέσεις να επιχειρείται ήδη μια πρώτη σύνθεση των δεδομένων που παρουσιάζονται σ' αυτές.

Η οριστική δημοσίευση περιέχει τόσο το αναλυτικό μέρος της μελέτης των αποτελεσμάτων της ανασκαφής (περιγραφή και γραφική αποκατάσταση ακινήτων, κατάλογοι ευρημάτων, τυπολογία, συγκριτικά στοιχεία, χρονολογία κλπ.), όσο και το συνθετικό μέρος (ερμηνεία, ένταξη των ευρημάτων και των συμπερασμάτων στη συστηματική γνώση της τέχνης, της κοινωνίας και γενικά των ιστορικών συνθηκών της εποχής και

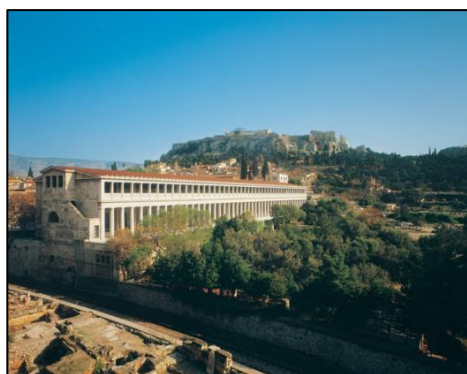
της περιοχής στην οποία ανήκουν τα ευρήματα). Παραδείγματα συστηματικής οριστικής δημοσίευσης είναι η σειρά *The Athenian Agora* (αμερικανική ανασκαφή

της Αγοράς των Αθηνών) ή η σειρά *Exploration Archéologique de Délos* (γαλλική ανασκαφή στη Δήλο). Για τη μελέτη και την οριστική δημοσίευση είναι απαραίτητη η συντήρηση των ευρημάτων, η οποία πρέπει να προβλέπεται στον προγραμματισμό της ανασκαφικής έρευνας.

Οι προκαταρκτικές εκθέσεις και κυρίως η τελική δημοσίευση είναι οι απαραίτητες ενέργειες για την δικαίωση μιας ανασκαφής και η ολοκληρωμένη τεκμηρίωση που πρέπει να παρέχουν λειτουργεί ως ουσιαστική προστασία των αποκαλυπτομένων μνημείων, αφού η γνώση τους, την οποία εξασφαλίζουν, παραμένει, έστω και αν αυτά υποστούν για οποιοδήποτε λόγο φυσική φθορά.

Εν κατακλείδι, ο βασικός στόχος της αρχαιολογικής έρευνας είναι η κατανόηση και η ερμηνεία των πολιτισμών του παρελθόντος μέσω των υλικών

καταλοίπων τους. Η επίτευξη αυτού του στόχου βασίζεται στην μελέτη της αρχαιολογικής μαρτυρίας, η οποία ακολουθεί κάποια βασικά στάδια. Τα κυριότερα από αυτά είναι: ο εντοπισμός και καθορισμός των αρχαιολογικών θέσεων και δεδομένων, η ανασκαφή, η ταξινόμηση των ευρημάτων και, τέλος, η ανάλυση και ερμηνεία τόσο των

ευρημάτων όσο και του αρχαιολογικού πλαισίου τους και του γενικότερου φυσικού περιβάλλοντος.

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Ο αρχαιολογικός χώρος δεν αποτελεί μεμονωμένο μνημείο, αλλά υλικό και νοηματικό φορέα ενός ευρύτερου χωρικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Η σχέση των μνημείων με την καθημερινή ζωή είναι, επομένως, καθοριστική, ώστε ο αρχαιολογικός χώρος να μην αποτελέσει ένα απομεινάρι του παρελθόντος που εξαιρείται από το σύγχρονο περιβάλλον. Οι αρχαιολογικοί

χώροι θα πρέπει να θεωρούνται ως ζωντανοί χώροι αναφοράς όχι μόνο στη συλλογική μνήμη των κατοίκων, αλλά και στην καθημερινή τους ζωή.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάδειξη των μνημείων θεωρείται στη σύγχρονη αρχαιολογία ως «εμπράγματη δημοσίευση», με την έννοια ότι τα μνημεία μεταδίδουν το μήνυμά τους, όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά

και στο ευρύτερο κοινό.

Τα στάδια ανάδειξης των μνημειακών καταλοίπων είναι τα ακόλουθα:

- A) Συντήρηση των μνημείων
- B) Αποκατάσταση και αναστήλωση
- Γ) Διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου
- Δ) Ανάδειξη του μνημειακού συνόλου
- E) Διατήρηση του διαμορφωμένου αρχαιολογικού χώρου

A. Συντήρηση μνημείων

Η μακροπρόθεσμη συντήρηση των μνημείων πρέπει να είναι διαρκής και να περιλαμβάνει τη στερέωση του μνημειακού υλικού, αλλά και την αποκατάστασή

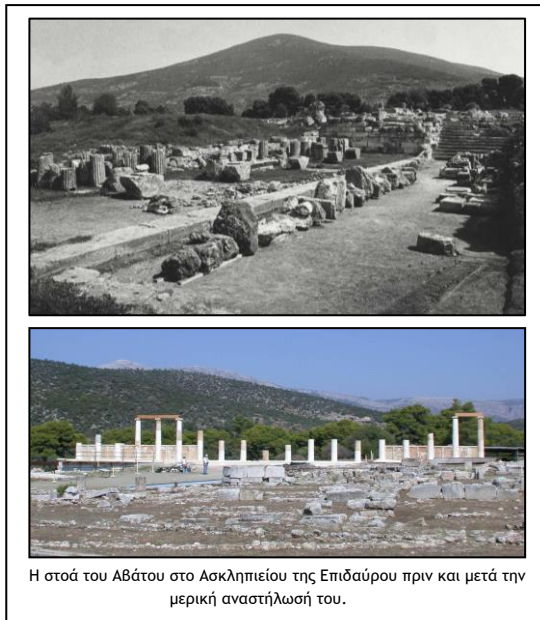

του (λ.χ. τη μερική συμπλήρωσή του για στατικούς, προστατευτικούς και διδακτικούς λόγους, πιθανώς δε την αναστήλωσή του και τη διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου). Επιπροσθέτως, πρέπει να γίνεται πρόβλεψη για στέγαστρα και κτίρια προστασίας, για την κίνηση των επισκεπτών και την αντιμετώπιση των

ομβρίων υδάτων και της βλάστησης.

B. Αποκατάσταση και αναστήλωση

Η αποκατάσταση ενός μνημειακού καταλοίπου μπορεί να περιορίζεται στη στερέωση-συντήρησή του, δηλαδή σε περιορισμένες συμπληρώσεις, προκειμένου

να ενισχυθεί και να γίνει αναγνωρίσιμο. Υπάρχει, ωστόσο, η περίπτωση της μερικής ή ολικής αποκατάστασης της μορφής του μνημείου. Όταν η αποκατάσταση προχωρεί στην ανωδομή, μιλούμε για **αναστήλωση**. Στην έννοια της αναστήλωσης δεν περιλαμβάνεται η ανακατασκευή (έντονη υπεροχή νέου υλικού).

Οι ισχύουσες αρχές για τη συντήρηση, αποκατάσταση και αναστήλωση των μνημείων είναι

διατυπωμένες στον Χάρτη των Αθηνών (1931) και κυρίως στον Χάρτη της Βενετίας (1964). Αναφορικά με την αναστήλωση στον ελληνικό χώρο, κάποιες από τις βασικές αρχές που προβλέπονται είναι οι ακόλουθες:

1. Εξαντλητική έρευνα και τεκμηρίωση του υλικού, της μορφής και της ιστορίας του μνημείου και προσπάθεια διατήρησης των φάσεών της κατά την αποκατάσταση.
2. Συντηρητική χρήση συμπληρώσεων (ισορροπημένη αναλογία του αρχαίου με το προστιθέμενο νέο υλικό).
3. Ανάπτυξη της αναστήλωσης μόνο όταν είναι απόλυτα τεκμηριωμένη.
4. Έρευνα για την εξεύρεση του απαιτούμενου νέου υλικού για τις συμπληρώσεις (το νέο υλικό πρέπει να έχει μορφή και ιδιότητες συμβατές με το αρχαίο υλικό, λ.χ. φυσικός λίθος από συγγενή λατομεία).
5. Μέγιστη δυνατή επανατοποθέτηση των διασκορπισμένων αρχιτεκτονικών μελών στις ακριβείς ή ομόλογες θέσεις.
6. Διακριτική διάκριση του νέου υλικού στο μνημείο.

Γ. Διαμόρφωση του περιβάλλοντος αρχαιολογικού χώρου

Στην περίπτωση των αρχαιολογικών χώρων, πέραν της αποκατάστασης και αναστήλωσης των σημαντικότερων μνημείων τους, πρέπει να πραγματοποιείται

Αρχαιολογικός χώρος Υρίων Νάξου

συνολική διαμόρφωση του χώρου με ηπιότερες ενέργειες, προκειμένου να καθίσταται το μνημειακό σύνολο λειτουργικό για την επίσκεψη και την κατανόησή του από το κοινό. Κάποιες από αυτές τις πρακτικές είναι η διευθέτηση των ερειπίων με ήπιες επεμβάσεις (λ.χ.

καθαρισμοί, συντήρηση, αποψιλώσεις, οριοθέτηση και περίφραξη, δημιουργία προστατευτικών ζωνών).

Δ. Ανάδειξη του μνημειακού συνόλου

Με τη συντήρηση, την αποκατάσταση, την αναστήλωση και τη διαμόρφωση, τα μνημεία και οι μνημειακοί χώροι αποκτούν μορφή και λειτουργικότητα, καθίστανται, επομένως, προσιτά και πολιτιστικά ωφέλιμα στο ευρύ κοινό. Η

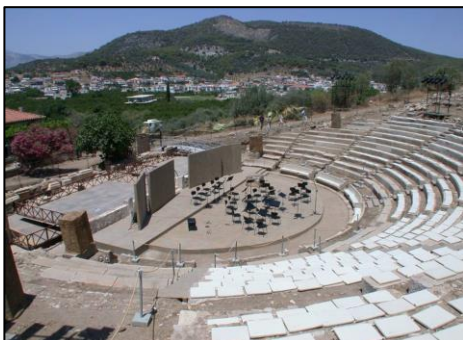

Πωλητήριο στον αρχαιολογικό χώρο της Επιδαύρου

ανάδειξή τους συμπληρώνεται και με άλλες ενέργειες, όπως:

1. Τη δημιουργία φυλακίων, εκδοτηρίων, πωλητηρίων πληροφοριακού υλικού και κτιρίων εξυπηρέτησης του κοινού.
2. Την κατασκευή διαδρόμων επισκεπτών και την τοποθέτηση πλούσιου εποπτικού υλικού (πινακίδες και σταθμοί πληροφόρησης).
3. Τη δημιουργία τοπικού μουσείου, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, για την συμπλήρωση της αντίληψης της αρχαίας μορφής και λειτουργίας του χώρου.
4. Την πρόβλεψη χώρων στάθμευσης οχημάτων και την τοποθέτηση οδικών πινακίδων.
5. Την εξασφάλιση διαρκούς καθαριότητας και διοίκησης του χώρου.

Ωστόσο, οι ενέργειες εκείνες που αφορούν σε νέες κατασκευές (κτίρια εξυπηρέτησης κοινού, μουσεία κλπ.) πρέπει να σχεδιάζονται και να εκτελούνται με

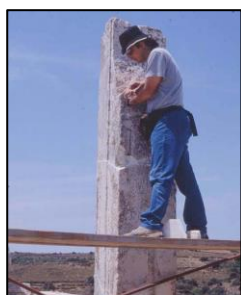
Αρχαίο θέατρο πόλης Επιδαύρου
Νέα χρήση, όμοια με την αρχική του.

πολλή προσοχή, ώστε να είναι όσο το δυνατόν διακριτικότερες και να μην επιβαρύνουν το περιβάλλον των μνημείων.

Μια ειδική ενέργεια ανάδειξης που εφαρμόζεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις αφορά στην **απόδοση νέας χρήσης σε μνημείο**. Αυτό συμβαίνει, όταν η διατήρηση του μνημείου είναι τόσο καλή, ώστε να μπορεί αυτό να εξυπηρετήσει την

αρχική του χρήση (π.χ. αρχαία θέατρα και στάδια, χριστιανικοί ναοί) ή προσφέρεται για άλλη ήπια ή αρμόζουσα νέα χρήση (λ.χ. χρήσεις νεοκλασικών, πολιτιστικές εκδηλώσεις σε αρχαιολογικούς χώρους κ.ά.) Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να γίνονται απολύτως σεβαστοί οι περιορισμοί που επιβάλλονται για την προστασία των μνημείων από τη σύγχρονη δραστηριότητα.

Ε. Διατήρηση του διαμορφωμένου αρχαιολογικού χώρου

Επιδιόρθωση αναστηλωμένης
παραστάδας του αρχαίου ναού στο
Γύρουλα Νάξου μετά από πτώση του
σε ακραία καιρικά φαινόμενα το 2003

Οι χώροι οι οποίοι αναδεικνύονται και αποδίδονται στο κοινό, χρειάζονται την διαρκή φροντίδα των συντηρημένων μνημείων και του διαμορφωμένου χώρου. Εάν αυτή εκλείψει, τότε απαξιώνονται τα μνημεία και ακυρώνεται η όποια προσπάθεια ανάδειξής τους.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Λαμπρινουδάκης, Β., *Εισαγωγή στη διαχείριση μνημείων πολιτισμικής κληρονομιάς*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, ΕΚΠΑ, Αθήνα 2006
- Dieulaufait, F., *Το βιβλίο της αρχαιολογίας*, Αθήνα 1999
- Θέμελης, Π., *Εγχειρίδιο ανασκαφικής τεχνικής*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 1985
- Κουκουζέλη, Α. - Μανακίδου, Ε. - Σμπόνιας, Κ., *Αρχαιολογία στον Ελληνικό Χώρο*, τομ. Α, ΕΑΠ, Πάτρα 2003
- Μαστραντώνης, Π.Α., *Διαχείριση Αρχαιολογικών Έργων*, Αθήνα 2008
- Ντεκάστρο, Μ., *Θησαυροί μέσα στο χώμα*, Αθήνα 2011
- Renfrew C.-Bahn P., *Αρχαιολογία: θεωρίες, μεθοδολογία και πρακτικές εφαρμογές*, Αθήνα 2001
- Simpson, H.R., «The limitations of surface surveys», in Keller, D.R., Rupp, D.W., (eds.), *Archaeological Survey in the Mediterranean Area*. BAR International Series 155, Oxford 1983
- Snodgrass, A.M, Bintliff, J.L., «Surveying ancient cities». *Scientific American* 264, (1991).
- *Το Ημερολόγιο Ενός Αρχαιολόγου*, ΛΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Ηγουμενίτσα 2012

Ιστότοποι

- <http://www.archaiologia.gr>
- <http://www.archive.gr>